

6. Суховірська О. Б. Фінансові ресурси місцевих органів влади // Фінанси України. — 2002. — № 11. — С. 61—67.
7. Фінанси: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. — 2-ге вид., перероб. і доп. / О. Р. Романенко, С. Я. Огородник, М. С. Зязюн, А. А. Славкова. — К.: КНЕУ, 2003. — 387 с.
8. Бечко П. К., Ролінський О. В. Місцеві фінанси: Навч. посібник. — К.: Центр учбової літератури, 2007. — 192 с.
9. Місцеві фінанси: Підручник / За заг. ред. О. П. Кириленко. — К.: Знання, 2006. — 677 с.
10. Владимиров К. М., Чуйко Н. Г., Рогальський О. Ф. Місцеві фінанси: Навч. посібник. — Херсон: Олди-плюс, 2006. — 352 с.
11. Місцеві фінанси: Навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. / М. А. Гапонюк, В. П. Яцюта, А. Є. Буряченко, А. А. Славкова. — К.: КНЕУ, 2002. — 184 с.
12. Бюджетний Кодекс України: Закон України від 21.06.2001 р. № 2542-III: станом на 1 січня 2010 р. / Верховна Рада України. — Сайт у мережі Internet. — <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>
13. Варга С. І. Фінансові ресурси місцевого самоврядування: дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.04.01 “Фінанси, грошовий обіг і кредит”; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. — К., 2001. — 168 с.
14. Чуницька І. І. Фінансові ресурси як базис формування фінансового потенціалу // Економіка та держава. — 2007. — № 5. — С. 29—31.

Стаття надійшла до редакції 14.05. 2010 р.

УДК 336.71

С. І. Ходакевич,

канд. екон. наук, доц.,
доцент кафедри банківської справи,
ДВНЗ “КНЕУ імені Вадима Гетьмана”

ТРАНСФОРМАЦІЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

В статье рассматривается вопрос о незавершенности институционального развития банковской системы Украины. Предлагается трансформировать банковскую систему в трёхуровневую.

Ключевые слова: банковская система, специализированный банк, кредитная кооперация, государственный банк, капитализация, консолидация.

The incompleteness of the institutional development of Ukrainian banking system is discussed in the article. It is offered to transform the banking system into the three level one.

Keywords: *banking system, specialized bank, credit cooperation, state bank, capitalization, consolidation.*

В статті розглядається питання про незавершеність інституційного розвитку банківської системи України. Пропонується трансформувати банківську систему в трирівневу.

Ключові слова: *банківська система, спеціалізований банк, кредитна кооперація, державний банк, капіталізація, консолідація.*

Стан української банківської системи викликає серйозне занепокоєння. Криза загострила ситуацію з доступом до кредитних ресурсів. Значний відтік іноземного капіталу з нашого ринку призвів до складнощів з рефінансуванням заборгованості підприємств, а відсутність платоспроможного попиту, значною мірою з тих же причин, призводить до дуже серйозного зростання простроченої заборгованості, несе загрози банкам і всій економіці в цілому (табл.1).

Таблиця 1

ДИНАМІКА РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ (2007—2009 рр.)

Показник	01.01.08	01.01.09	01.01.10
Кількість діючих банків:	175	184	182
— у т.ч. з іноземним капіталом	47	53	51
Частка іноземного капіталу, %	35	36,7	35,8
Регулятивний капітал банківської системи, млн грн	72265	123066	135802
Рівень простроченої заборгованості	1,31 %	2,45 %	9,36 %
Чисті активи (із врахуванням резервів), млн грн	599396	926086	880302
Чистий фінансовий результат, млн грн	6620	7304	– 38450
Офіційний валютний курс UAH / USD	5,0500	7,7000	7,9850

Дані таблиці розраховано за матеріалами: www.bank.gov.ua [1]

Станом на 1.10.2008 значна частина кредитів, прямо або опосередковано, забезпечувалася іноземним капіталом (борг банківського сектору складав 42,1 млрд дол., або 39,9 % валового зовнішнього боргу). Держава приймає заходи направлені на капіталізацію банківської системи. В 2010 р. банки зобов'язані збільшити регулятивний капітал до 120 млн грн. Таким чином держава підштовхує банки до капіталізації, чого не можна сказати про консолідацію, якщо не вважати викуп проблемних банків державними структурами [1].

Банківський сектор України у функціонально-структурному плані значно неоднорідний — він об'єднує якісно різні інститути, і лише активна структуризація банківської системи дозволить їй справитися з попитом економіки на фінансові послуги та знизити системні ризики. Аналіз структури банківської системи тільки за географічною ознакою показує значну територіальну асиметрію банківської системи України (половина кредитних організацій зосереджена в місті Києві та Київській області).

Групування банків по інших критеріях і висновки, які можна зробити виходячи з аналізу вибірок, показують, що в існуючій ситуації слід відмовитися від традиційного погляду на вітчизняну банківську систему, установи якої відрізняються лише розмірами, темпами зростання і значеннями нормативів діяльності. Оцінюючи рівень наукової розробленості проблеми, необхідно відзначити, що в даній постановці проблема трансформації банківської системи досліджувалася недостатньо, хоча фрагментарно окремі рішення в цьому плані приймалися. Існує значна кількість публікацій, пов'язаних з управлінням розвитком фінансово-банківської сфери та кредитних відносин.

Світова історія і міжнародна практика організації і функціонування національних кредитних інститутів свідчать, що успішна реалізація стратегічної мети грошово-кредитної політики залежить не стільки від активності окремих великих банків, скільки від функціонування спеціалізованих банків, значного числа кредитних організацій, діяльність яких заснована на принципах взаємності і довіри. В першу чергу йдеться про такі інститути громадянського суспільства, як будівельні товариства Великобританії і кредитні союзи США, народні банки і сільські кооперативи Франції, кредитні кооперативи і будівельно-ощадні асоціації Німеччини, кредитну кооперацію і поштово-ощадні асоціації Японії [2; 3]. Дані кредитні організації, маючи безпосереднє відношення до цінової стабільності і стійкого розвитку реальної економіки, здатні протистояти негативним проявам фінансової або економічної кризи. Так, наприклад, за підсумками 2009 року спеціалізовані банки вийшли з кризи з прибутками, в той час як великі універсальні банки мали збитки [4].

Банківські холдингові групи і транснаціональні банки, які були ще недавно каталізаторами економічних реформ і економічного зростання, стали джерелом нестабільності в розвитку світового фінансового ринку (банкрутства англійського Northern Rock

(вересень 2007 р.), Bear Stearns (березень 2008 р.), Merrill Lynch (у серпні 2008 р. його в екстреному порядку придбав Bank of America) і Lehman Brothers (у вересні 2008 р.).

Організація і регулювання банківських систем США, Великобританії, Франції, Німеччини, Японії і Китаю, побудовані на принципах функціонування трирівневої моделі банківської системи. Дана модель може стати основою для розробки програми реформування банківської системи України, яка починаючи з 1990 р., розвивається як дворівнева структура. Це свідчить, на нашу думку, про незавершеність її інституційного розвитку. Відсутність у структурі банківської системи України вище вказаних кредитних організацій призводить до таких негативних наслідків, як обмеженість ресурсної бази комерційних банків і недоступність ряду фінансових послуг для численних економічних суб'єктів.

Динаміка розвитку банківського сектора України за останні п'ять років, 2004—2009 рр., свідчить про його стрімкий розвиток (табл. 2).

Таблиця 2

**МАКРОЕКОНОМІЧНІ ПОКАЗНИКИ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРА
УКРАЇНИ за 2004—2009 рр.**

Показники	1.01.2005	1.01.2006	1.01.2007	1.01.2008	1.01.2009	1.01.2010
1. Сукупні активи (пасиви) банківського сектора, млн грн	141497	223024	353086	619004	973332	1001626
— у % до ВВП	41	50	65	86	103	110
2. Власний капітал банківського сектора, млн грн	18421	25451	42566	69578	119263	115175
— у % до ВВП	5,3	5,8	7,8	9,6	12,5	12,6
— у % до активів банківського сектора	13	11	12	11	12	11
3. Кредити надані суб'єктам господарювання засоби, млн грн	72875	109020	167661	276184	472584	474991

— у % до ВВП	21	25	31	38	50	52
— у % до активів банківського сектора	51	49	47	45	48	47
3.1. Кредити, надані фізичним особам, млн грн	14599	33156	77755	153633	268857	222538
— у % до ВВП	4	7	14	21	28	24
— у % до активів банківського сектора	10	15	22	25	28	22
4. Цінні папери, придбані кредитними організаціями, млн грн	8157	14338	14466	28693	40610	39335
— у % до ВВП	2	3	2,5	4	4	4
— у % до активів банківського сектора	6	6,4	4	4,6	4	4

Закінчення табл. 2

Показники	1.01.2005	1.01.2006	1.01.2007	1.01.2008	1.01.2009	1.01.2010
5. Вклади фізичних осіб, млн грн	41207	72542	106078	163482	213219	210006
— у % до ВВП	12	16	19	23	22	23
— у % до активів банківського сектора	29	32	30	26	22	21
6. Кошти суб'єктів господарювання, млн грн	40128	61214	76898	1119995	143928	115204
— у % до ВВП	12	14	14	15,5	15	12,6
— у % до пасивів банківського сектора	28	27	22	18	15	11,5
Довідково						
Валовий внутрішній продукт (ВВП), млн грн	345113	441452	544153	720731	948056	912563

Дані таблиці розраховано за матеріалами: www.bank.gov.ua; www.ukrstat.gov.ua [1, 5, 6].

Перші прояви кризи в Україні показали, що основний механізм її розвитку відрізняється від практики розвинених країн.

В Україні неминучість розвитку системної кризи була зумовлена механізмами фінансування банків і підприємств, пропозиції грошей, ціноутворення на фінансовому ринку, що склалися у 2000-х роках. Національний банк України емітував гривневі кошти під акумуляцію іноземної валюти в офіційних резервах. Скорочення експортної виручки українських експортерів у результаті падіння світових цін призвело до відносного стиснення грошової маси. Підвищення процентних ставок на світовому фінансовому ринку і обмеження кредитування, призвело до здороження запозичень для українських банків. Це викликало колапс українського міжбанківського кредитного ринку. Високу залежність українського фінансового ринку від зовнішнього фінансування ілюструють статистичні дані. Так, на 1 жовтня 2008 р. зовнішній борг українських банків складав 42,1 млрд дол. (22,5 % ВВП України) [1].

Відсутність в Україні банків світового рівня, низька доступність кредитування для значної частини населення країни, а також підприємств малого і середнього бізнесу, свідчать про необхідність створення банківської системи, що має трирівневу структуру по вертикалі і багатоланкову (залежно від типу фінансових посередників) ієрархічну структуру по горизонталі: перший рівень — державні спеціалізовані банки; другий рівень — комерційні (універсальні та спеціалізовані) та кооперативні банки; третій рівень — установи дрібної кредитної кооперації.

Класифікація рівнів (зверху вниз) банківської системи України проводиться на підставі різноманіття форм кредитних організацій, зростання відсотка залученості населення до процесу управління ресурсною базою кредитних організацій і зниження розміру негативних економічних наслідків від системних ризиків в діяльності кредитних організацій.

У рамках ієрархічної структури банківської системи України, у кредитної установи повинен бути тільки один банк-кореспондент, що знаходиться на вищому рівні банківської системи. В цьому випадку грошові кошти зможуть переміщатися як знизу до верху, так і навпаки, зверху вниз, але не буде руху грошей по горизонталі. Дане організаційне правило задіє багаторівневу селективну мультиплікацію грошових коштів.

У результаті, з одного боку, рух грошових коштів у банківській системі відбуватиметься в однокомпонентному

багаторівневому режимі по рахунках ностро-лоро, а з іншого боку, мультиплікація банківських пасивів, як кредитних ресурсів, селективно працюватиме на всіх рівнях національної економіки (верхньому, середньому і нижньому).

Така система дозволить підвищити доступність кредиту для:

1) всіх суб'єктів господарювання, починаючи від державної корпорації до підприємств малого і середнього бізнесу, кооперативів і індивідуальних підприємств;

2) широких верств населення з невеликим рівнем доходу, починаючи від обласних мегаполісів до найбільш віддалених від центру населених пунктів, де відсутнє кредитування;

3) населення і підприємств, які не можуть виконати вимоги, що пред'являються комерційними банками до позичальників — наявності застави, поручителів, довідок про доходи, забезпечення тощо.

Дана система, на наш погляд, може бути ефективною і внаслідок того, що зважаючи на наявність одного міжбанківського кореспондентського рахунку легко відстежити шлях руху грошей, тоді як сучасна практика множинності кореспондентських рахунків веде до розпорошення грошових коштів, а інколи сприяє незаконній банківській діяльності, пов'язаній з несанкціонованим впливом капіталу та іншими видами фінансового шахрайства.

Для ефективного розвитку трирівневої банківської системи України необхідно передбачити:

а) відповідну цій системі нормативно-правову базу регулювання діяльності нових інститутів фінансових посередників (кредитних кооперативів, товариств взаємного кредитування, спеціалізованих банків тощо), які необхідно включити в банківську систему;

б) створення підсистем, супутних становленню і розвитку нових кредитних інститутів в рамках банківської системи України;

в) адекватні наглядові органи, що відповідають за кількість і якість фінансових послуг, які надаються посередниками.

Трирівнева банківська система України — це та інституційна основа всієї системи організованого кредиту, яка повинна забезпечувати стабільність економічного і фінансового розвитку країни. Перехід до такої системи допоможе:

— модернізувати банківський сектор на основі запропонованої трирівневої моделі (державні банки — суспільно-приватні кредитні організації — організації кредитної кооперації);

—сформувати групу державних банків, що спеціалізуються на фінансуванні державних інвестиційних програм і банківському обслуговуванні державних корпорацій, одночасно різко підвищити їх капіталізацію і закріпити за ними конкретні функції у системі державного господарського механізму;

—створити у всіх областях України широку мережу кредитної кооперації, що охопить усі прошарки суспільства (міські і сільськогосподарські кредитні кооперативи, позичкові каси, каси взаємодопомоги, кредитні союзи тощо);

—надати право ліцензування мікрофінансових інститутів територіальним управлінням Національному банку України;

—доручити Національному банку України розробку кваліфікаційних вимог до персоналу фінансових інститутів другого і третього рівнів банківської системи.

Література

1. Національний банк України: Сайт в мережі Internet — www.bank.gov.ua
2. www.world-banks.banks-credits.ru/
3. www.prostobankir.com.ua/spravochniki/bankovskie_sistemy
4. Универсальные банки проиграли соревнование моделей // Газета Коммерсантъ. — 16.02.2010. — № 27.
5. Державний комітет статистики: Сайт в мережі Internet — www.ukrstat.gov.ua
6. Основні показники діяльності банків України на 1 липня 2010 року // Вісник Національного банку України. — 2010. — № 8. — С. 33

Стаття надійшла до редакції 20.06.2010 р.

УДК 336.71

О. В. Шварц,

аспірант кафедри менеджменту банківської діяльності,
ДВНЗ “КНЕУ імені Вадима Гетьмана”

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕНТНИМ РИЗИКОМ БАНКУ НА ОСНОВІ ВИКОРИСТАННЯ МОДЕЛІ ГЕП-АНАЛІЗУ

В статье рассматриваются актуальные вопросы практического управления процентным риском банка на основе использования модели геп-анализа. Основное внимание уделено усовершенствованию действующей методики гепа, а также использованию имитационного моделирования.